

אשת איש

כח. מבחינה עקרונית ההלכה מחמירה יותר באשת איש לגבי תרומת זרע. מעצם עובדת היותה אישה נשואה לאדם אחד, יש לאסור הימצאות זרע של אדם אחר ברחמה, אף על פי שמדובר בהזרעה מלאכותית⁹⁹.

כט. אשת איש שילדה מתרומת זרע מגוי, לכל הדעות הילד ראוי לבוא בקהל¹⁰⁰.

ל. ולד שנולד מתרומת זרע יהודי לאשת איש, אינו ממזר¹⁰¹. ממזרות תלויה בביאה אסורה, ובדרך הזרעה מלאכותית אין ביאת איסור¹⁰². ויש הסבורים שהבן דינו כממזר גמור¹⁰³. טעמם – יש מקום לומר שהזרעה מלאכותית עצמה נחשבת לאיסור עריות¹⁰⁴, וגם אם אין בכך איסור עריות, אין הממזרות תלויה בעשיית איסור, אלא בעצם יצירת ולד מאיש ואישה שהם מן העריות¹⁰⁵. ויש אומרים שדינו כספק ממזר¹⁰⁶.

99. אמנם מבחינה חברתית ופסיכולוגית ומבחינת טובת הילד יש צדדים חמורים יותר דווקא בפנויה, ראה לעיל, הלכה כ.

100. שהרי אפילו הנולד מגוי שבא על בת ישראל נשואה, הוולד ראוי לבוא בקהל (שלחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, יט). דיון לגבי נישואין של ולד כזה לכהונה יובא להלן, הלכה לה.

101. פחד יצחק, ערך 'בן בתו'. שו"ת שואל ומשיב, מהדורה תליתאה, חלק ג, סימן קלב. עמק הלכה, חלק א, סימן סח. שו"ת משפטי עוזיאל, אבן העזר, סימן יט. שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן יב. הרב יוסף אליהו הענקין, 'הזרעה מלאכותית', המאור, תשרי-חשוון תשכ"ה, עמ' 9-10, ובתשובות איברא, סימן עג. שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק א, סימן י; סימן עא; חלק ב, סימן יא. שו"ת יביע אומר, חלק ב, אבן העזר, סימן א; חלק ח, אבן העזר, סימן כא, וכתב שכך גם דעתם של הרב יוסף שלום אלישיב והרב בצלאל זולטי. שו"ת שמע שלמה, חלק ח, אבן העזר, סימנים ט-יב. הרב שמאי קהת הכהן גרוס, הרב אפרים גרינבלט, הרב שלמה דיכובסקי, הרב דוב ליאור, הרב מאיר ניסים מאוז, הרב אביגדר נבנצל (אך ראה להלן, הערה 106 שחשש לממזרות), הרב יקותיאל פרקש, בתשובותיהם הני"ל לשאלת הרב מנחם בורשטיין, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 212-216. ראה אוצר הפוסקים, סימן ד, ס"ק לט, אות ג. ראה גם הרב אריה כץ, 'ממזרות בטיפולי פוריות', אמונת עתיד 96 (תמוז תשע"ב), עמ' 65-70, ובשו"ת שאגת כהן, חלק א, סימן כב, וראה עוד שם, סימן כג. ראה גם תשובות הפוסקים להלן, הערה 110, שלמעשה הוולד מותר לבוא בקהל.

102. רבנו פרץ, מובא בהגהת סמ"ק ישן (כתב יד). דבריו הובאו בבית חדש, יורה דעה, סימן קצה, וכן בטורי זהב, שם, ס"ק ז.

103. הרב עובדיה הדאיה, 'הזרעה מלאכותית', נועם א (תשי"ח), עמ' קלז, הובא בשו"ת ישכיל עבדי, חלק ה, אבן העזר, סימן י. הרב אליהו מאיר בלאך, 'בענין הזרעה מלאכותית', הפרדס, סיון תשי"ג, עמ' 1-3. הרב יואל טיטלבוים מסאטמר, המאור, אב תשכ"ד, עמ' 3-13, שם, אלול, עמ' 3-5, וכן בדברי יואל סימן קז-קי. ראה שו"ת מנחת יצחק, חלק ד, סימן ה.

104. התייחסות הובאה לעיל, הלכה א.

105. ראה דברי הרב שלמה זלמן אויערבאך (להלן בהערה הבאה) שטען שזו שיטת תוספות (יבמות טז, ב, ד"ה 'קסבר').

ייתכן שיש מקום לחלק בין מצב של הזרעה מלאכותית, שבה מכניסים ישירות לגוף האישה זרע גבר שאסור עליה באיסור חמור של עריות, לבין מצב של הפריה חוץ גופית, שבה יש יצירה חדשה של עובר, ואז ייתכן שלא יהיה חשש ממזרות גם למחמירים, וצריך עיון. הרב יעקב ניסן רוזנטל, בפגישתו עם רבני פוע"ה, טבת תשס"ד. הרב אמר שהוא עונה תשובה הלכתית עקרונית, ומבחינה מעשית יש לשאול פוסק מובהק. גם הרב שלמה פישר (בפגישתו עם רבני פוע"ה, י"ב בכסלו תשס"ד) העלה סברה כזאת.

106. הרב שלמה זלמן אויערבאך, 'הזרעה מלאכותית', נועם א (תשי"ח), עמ' קסה, וכן בשו"ת מנחת שלמה, תנינא (ג-), סימן קכד. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ג, סימן כז, פרק א; חלק ט, סימן נא, שער ד, פרק א; חלק יג, סימן צז. הרב אביגדר נבנצל, תשובה לשאלת הרב אריה כץ, תמוז תשע"ד, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 248, וראה לעיל, הערה 101.

חשש נוסף לדין ספק ממזר מדין שתוקי בזרע שאין ידוע מקורו, הובא לעיל בדין פנויה (הלכה כז) ונכון גם לגבי אשת איש.

לא. הזרעה מלאכותית לאחר מותו של בעל הזרע – לפי הדעות הסוברות שלולד הנולד מתרומת זרע של יהודי לאשת איש יש דין ממזר, יש מי שסובר שאין מחילים דין ממזרות כאשר בוצעה ההזרעה המלאכותית לאחר מותו של תורם הזרע¹⁰⁷, ויש מי שהסתפק בכך¹⁰⁸, ויש מי שכתב שאין לחלק בכך¹⁰⁹.

לב. למעשה, אשת איש שקיבלה תרומת זרע, שבדרך כלל אין ידוע מקורו, למרות ההסתייגויות ההלכתיות החמורות מפעולה כזאת, בדיעבד אין לאסור ילדים שנולדו כתוצאה מכך מלבוא בקהל, ומותר להם להינשא לישראלים, וגם אין לחשוש בדיעבד שמא אח ישא אחותו¹¹⁰. וראה להלן, בפסקה 'מניעה של נישואי אח ואחות - חשיפת זהות התורם לפי בקשת הילד', עמ' 451-454.

ייחוס לתורם הזרע

לג. ככלל, שאלת ייחוסו של מי שנולד מתרומת זרע מיהודי מקבילה לשאלת הייחוס בכל הזרעה מלאכותית, שנידונה לעיל, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית', עמ' 293-294¹¹¹. ויש מי שהעלה סברה לחלק בין הזרעה מלאכותית מבעל האשה לבין תרומת זרע¹¹².

107. הרב ד"ר מרדכי הלפרין, 'הזרעה מלאכותית לאחר מיתה', ספר אסיא יג, עמ' 127 (אסיא עז-עח, טבת תשס"ו, עמ' 121), וכן בספרו רפואה, מציאות והלכה, סימן כה.

108. הרב יעקב אריאל, תשובה לשאלת הרב אליעזר אלטשולר, כ"ז בשבט תשס"א, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 161, ותלה זאת במחלוקת הפוסקים בשאלה האם בהזרעה מלאכותית לאחר המוות הוולד מתייחס אחר אביו. ראה לעיל, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית', בפסקה 'הזרעה מלאכותית לאחר המוות', עמ' 319-320. הרב זלמן נחמיה גולדברג (בפגישתו עם רבני פוע"ה, ה' באדר תשס"ו) צירף סברה זו כדי להקל בתרומת עובר לאחר פטירת בעל הזרע, ראה לעיל, פרק נב – 'תרומת ביצית', עמ' 398.

109. הרב אביגד נבנצל, תשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 163. כך משמע גם מתשובת הרב דוב ליאור, בתשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 162, הובאה גם בשו"ת דבר חברון, חלק א, סימן ד.

110. ראה קידושין עג, א, שהטעם של שמא אח ישא אחותו אינו מעכב בדיעבד מלבוא בקהל. שו"ת מעין אומר, חלק ח, פריה ורביה, סימן ב/ב. הרב שמאי קהת הכהן גרוס, הרב אפרים גרינבלט, הרב שלמה דייכובסקי, הרב דוב ליאור, הרב מאיר ניסים מאוז, הרב יקותיאל פרקש, בתשובה לשאלת הרב מנחם בורשטיין, כ' במרחשוון תשס"ח, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 212-216. הרב גרינבלט, הרב מאוז והרב פרקש נתנו עצות מעשיות איך למנוע חשש שאח יישא אחותו. הרב שלמה משה עמאר בפגישתו עם רבני פוע"ה, ל' בשבט תשס"ז. הרב עמאר הורה שלכתחילה יש לנסות ולברר את מקור הזרע, האם מדובר בישראל או בגוי, למרות שלמעשה, בדיעבד אפשר להתיר את הילדים, ואפילו אין לאסור על בת כזאת להינשא לכהן.

111. וראה הרב אליעזר איגרא, 'ירושה בילדי הפריה מלאכותית', תחומין לג (תשע"ג), עמ' 55-60, מי היורש של אדם שנולד מתרומת זרע מתורם שאינו ידוע או מגוי, ונפטר ללא זרע של קיימא.

112. תורה שלמה, כרך יז, מילואים, סימן ד, סוף ס"ק טז. סברתו – אדם שבא על אישה, הוולד שנולד ממנה מתייחס אליו, ולא משנה דעתו בזה. אם נותן מזרעו לאשתו לא דרך אישות, הוולד מתייחס אליו כיוון שרוצה בו. אך אם נותן מזרעו לאישה שאינו מכירה, לא דרך אישות אלא בתרומת זרע, הוא בעצם מפקיר את זרעו.

ייחוס לכהונה

לד. אם בעל הזרע הוא כהן, יש מי שכתב שאין לפסול את הוולד מכהונה, ואין בו שום פגם, וראוי אפילו להיות כהן גדול¹¹³. אך לפי הדעות שהאישה מתחללת בעצם הזרקת הזרע שאינו מבעלה, הוולד אינו כהן¹¹⁴.

לה. בת שנולדה מתרומת זרע מגוי או מאיש הפוסל לכהונה בביאתו, מותרת לכהונה¹¹⁵. ויש מי שהורה שאסורה לכהונה¹¹⁶, ויש מי שהסתפקו בכך¹¹⁷.

ייבום וחליצה

לו. צריך לומר במפורש לאישה שמקבלת תרומת זרע מגוי, שאם בעלה ימות לפניו ללא ילדים משלו, ויש לו אחים מאב, שאסור יהיה לה להינשא ללא קבלת חליצה¹¹⁸.

לז. נחלקו הפוסקים בדינה של אישה שקרתה לה תקלה חמורה: שילדה מתרומת זרע, ובעלה נפטר, ולא ידעה שהיא זקוקה לחליצה, ובטעות הלכה ונישאה לאדם אחר. יש מי שהורה שצריכה חליצה, ואסורה לבעלה¹¹⁹. ויש מי שהצריך חליצה והסתפק האם מותרת לבעלה¹²⁰. ויש מי שהצריך חליצה, אך הקל שלא להוציאה מבעלה¹²¹. ויש מי

113. שו"ת שואל ומשיב, מהדורה תליתאה, חלק ג, סימן קלב. בני אהובה, הלכות אישות, פרק טו, ו; וכתב שכך היא הפסיקה העקרונית אך למעשה אי אפשר לברר זאת. הרב שלמה פיישר (בפגישתו עם רבני פוע"ה, י"ב בכסלו תשס"ד) אמר שאם תורם הזרע הוא כהן, גם הילד הנולד יחשב כהן. הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, אמר לרב מנחם בורשטיין, שאם תורם הזרע הוא בוודאי כהן, גם הילד כהן.

114. ראה שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן יב. התייחסות למעמדו של מי שנולד בהזרעה מלאכותית מכהן וחללה או גרושה הובאה לעיל, פרק מח - 'הזרעה מלאכותית' (IUI), עמ' 294.

115. הרב שלמה זלמן אויערבאך, 'הזרעה מלאכותית', נועם א (תשי"ח), עמ' קסא, וכן בשו"ת מנחת שלמה, תנינא (ג-א), סימן ככד. שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק ב, סימן יא.

116. שו"ת האלף לך שלמה, אבן העזר, סימן לה. שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן יב, והוסיף שאם נישאת לכהן, בדיעבד אין מוציאים אותה ממנו. שו"ת דבר חבון, חלק א, סימן א. הרב אביגדור נבנצל בפגישתו עם רבני פוע"ה, כ"ד בתמוז תשס"א.

117. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ט, פרק נא, שער ד, פרק ה. לשיטתו, שיש ספק האם הזרעה מלאכותית דינה כביאה לעניין איסורי עריות. הרב הרשל שכטר, בהרצאתו בכנס פוע"ה תשס"א. טעמו, אפילו לסוברים שאין איסור עריות בהזרעה מלאכותית, עדיין יש ספק כיוון שהבת אינה מיוחסת, שמי שנולדת מגוי יש לה רק אם ללא אב, ואולי זה הטעם שפגומה לכהונה למרות שלא היה מעשה עברה בביאה.

118. שו"ת שאגת כהן, חלק א, סימן סא. ראוי לומר זאת לאישה בצנעה, באופן אישי ובצורה עדינה, ולשון חכמים מרפא.

119. הרב אברהם יצחק כלאב והרב דוב ליאור בתשובה לשאלת הרב אריה כץ, מיום כ"ח באדר ב' תשע"א, שו"ת פוע"ה - פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 234-235, בהתבסס על פסיקת שלחן ערוך, אבן העזר, סימן קנט, ב, שיבמה שנישאת ללא חליצה, אפילו בשוגג, נאסרת לבעלה. לשיטתם יש לברר אם היא אכן זקוקה לחליצה, גם אם לא ידוע שיש לבעלה אחים. כך גם כתב הרב דוד אביטן, בשליחותו של הרב שלמה משה עמאר, בתשובה לשאלה הנ"ל (שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 226-233), והוסיף שבתנאים מסוימים יש מקום להקל.

120. הרב אביגדור נבנצל, בתשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 237. טעמו: ייתכן שאם היו יודעים שאינם יכולים להינשא ללא חליצה, אך היו יכולים להינשא אם הייתה חולצת, היו נישאים בהיתר אחרי חליצה ולא חיים באיסור. לכן ייתכן שיש כאן קידושי טעות, ותחלוץ ותינשא לבעלה מחדש.

121. הרב אליהו אברג'ל, בתשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 223-225. טעמו: כיוון שכשהתירו לה תרומת זרע לא אמרו לה שאם בעלה ימות תצטרך חליצה. וכיוון שנישאה בטעות, אפשר להחשיבה לאנוסה גמורה, ויש דעות שאז לא נאסרת לבעלה.

שהורה שמותרת לבעלה ואינה זקוקה לחליצה¹²².

לז*. מי שנולד מתרומת זרע לאדם שאינו ידוע שנישא ונפטר ללא ילדים, יש מי שהסתפק אם אלמנתו תוכל להינשא. שכן קרוב לוודאי שלתורם הזרע נולדו בנים נוספים שלא ידוע מי הם, והאלמנה חייבת חליצה מאחד מהם כדי להינשא¹²³.

זרע מאדם פסול

לח. אם ידוע בבירור שבעל הזרע הוא ממזר, הוולד הוא ממזר, גם לפי השיטות שבדרך כלל אין ממזרות בהזרעה מלאכותית. כיוון שגם אם ממזרות לא נוצרת על ידי הזרעה מלאכותית, היא עוברת בתורשה גם בהזרעה מלאכותית¹²³. ויש שכתבו שבכל מקרה הוולד כשר, למרות שבעל הזרע הוא אביו לכל דבר, כיוון שלדעתם, בניגוד ליוחסין בהקשרים אחרים, ממזרות אינה עוברת בתורשה על ידי הזרעה מלאכותית אלא רק על ידי יחסי אישות¹²⁴.

זרע מחוץ לארץ

לט. גם כשמביאים זרע מחו"ל יש לוודא במידת האפשר שהזרע הוא זרע של גוי. עם זאת, בחוץ לארץ יש לתלות ולהניח שזרע שאין ידוע מקורו שייך לגוי, כיוון שרוב התושבים שם הם גויים, ולכן הוולד נידון כמי שנולד מתרומת זרע מגוי¹²⁵. ויש שכתבו שגם במקום

122. הרב שלמה דיכובסקי, תשובה בעל פה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 236. טעמיו: אולי הבעל התרפא והילד שנולד הוא בנו. בנוסף לכך, רק מדברי האישה אנו יודעים שהרתה מתרומת זרע ולא נאמנת לפסול את עצמה לבעלה הנוכחי. גם הרב מאיר ניסים מאזוז כתב בתשובה לשאלה הנ"ל (שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 235–236), שאם לא ידוע שיש לבעלה אחים, אין צורך להעיר לאישה על כך, וצירף כמה צדדים להקל: שמא אינה זקוקה כלל לחליצה, כיוון שאין לבעלה אחים. ואם יש לו אחים – שמא בעלה השני לא יאמין שילדה מתרומת זרע, ולא ירצה לגרשה. וגם שאין לנו ידיעה על תרומת הזרע אלא רק מהאישה עצמה. ושמא נחשבת כאנוסה כיוון שלא ידעה שצריכה חליצה. ושואם יש לה ילד מבעלה השני יש לצרף דעת הפוסקים המקלים בכך שהובאו בשו"ת רבי עקיבא איגר, סימן רה, ובפתחי תשובה, אבן העזר, סימן קנט, ס"ק ז. ומוטב יהיו שוגגים ולא יהיו מזידים. והסכים להקל רק אם יצטרפו עמו עוד רבנים. שו"ת שאגת כהן, שם.

122*. הרב אריה כץ, 'דין אלמנת הנוול מתרומת זרע של אדם לא ידוע ונפטר ללא זרע', אמונת עתיד 138 (שבט תשפ"ג), עמ' 108–113. וראה שם ששו"ת נודע ביהודה (תנינא, אבן העזר, סימנים קמג, קמה) ושו"ת עונג יום טוב (סימן קפ) התירו לאלמנת אדם שמוצאו אינו ידוע ונפטר ללא ילדים להינשא על אף החשש שיש לו אחים והיא זקוקה לחליצה, אך רוב הטעמים להיתר אינם קיימים כשמדובר בתרומת זרע.

123. שו"ת ברית יעקב, אבן העזר, סימן ד, בהגהה. שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן יב. שו"ת חוות בנימין, חלק ג, סימן קז. שו"ת מנחת יצחק, חלק ד, סימן ה. וכן מוכח גם משו"ת יביע אומר (חלק י, אבן העזר, סימן י), ומתשובת הרב אשר וייס (בתשובה שהובאה לעיל הערה 97), שדנו מדוע אין חשש שתוקי, ומדבריהם משמע שאם היה ידוע שתורם הזרע ממזר, גם הוולד היה ממזר. כך גם מוכח משו"ת שרידי אש, חלק א, סימן עט. ראה הרב אריה כץ, 'הורשת ממזרות בטיפולי פוריות', אמונת עתיד 97 (תשרי תשע"ג), עמ' 74–78, ובשו"ת שאגת כהן, חלק א, סימן כה, וראה עוד שם, סימן כו.

124. שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק ג, סימן יא. ראה שו"ת שמש ומגן, חלק ד, אבן העזר, סימן לו-לז. וראה גם מאמרו של הרב מייכאל בלייכר, 'הפריית מבחנה' (ספר אסיא ח, עמ' 169–173, אסיא מט-נ, תמוז תש"ן, עמ' 68–72), שדן בשאלה של עובר שתחילת יצירתו בהפריה בין איש ואישה כשרים, והושתל ברחמה של ממזרת, שדינו כוולד כשר, כי בעניין ממזרות הולכים אחר תחילת יצירתו ולא אחר לידתו. ראה גם ד"ר יוסי גרין, 'האם קיים פתרון לבעיית הממזרות', מאזני משפט, כרך ז, תש"ע, עמ' 411–440.

לסוברים שהוולד הנוול מהזרעה מלאכותית לא מתייחס אחר אביו (ראה לעיל, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית', עמ' 294, הערה 22), ממילא פשוט שהוולד אינו ממזר גם אם אביו ממזר, ראה שו"ת משפטי עוזאל, אבן העזר, סימן יט. ראה גם ר"ן כצבי – אסופת מאמרים, פרקי מחקר ועיון, פוריות-יוחסין-אישות, סימן יג – האם יש דין ממזרות בהפריה חוץ גופית, פרק א.

125. שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק א, סימן עא, וחלק ב, סימן יא. הרב מרדכי אליהו אמר לרב מנחם בורשטין, שאפשר לצרף גם את העובדה שיש מקומות בחו"ל שזרע של יהודי יקר יותר מאשר זרע גוי, ושם אין לחשוש שמא

שרוב האוכלוסייה היא נוכרית, אין הולכים אחר הרוב במקרה כזה, שהרי כל הגזרה היא מטעם מיעוט, שמא ישא אח את אחותו מאביו או חשש שמא תורם הזרע ממזר, ולכן מחשיבים את הוולד כמי שנולד מזרע שלא ידוע מקורו¹²⁶.

היחס בין הילד הנולד מתרומת זרע לבין בעל אמו¹²⁷

מ. ברור שאין כל קשר יוחסין בין הוולד הנולד לבין בעל האישה שהוכחה עקרותו. ראה פירוש להלן כיצד לנהוג למעשה.

מא. במקרה שלאחר גירושין הבעל טוען שאינו חייב במזונות הילד, מכיוון שהילד נולד מתרומת זרע ואינו בנו, ולדבריו, אף על פי שהסכים לתרומת הזרע - לא אימץ את הילד, אין שומעים לו, כיוון שהסכמת בעל לתרומת זרע אצל אשתו כוללת בהכרח גם הכרה בילד שייוולד כתוצאה מכך כבנו לכל דבר, גם בדיני ממונות, ולכן הוא חייב לזון את הילד¹²⁸.

מב. דין ייחוד עם בת הנולדת מתרומת זרע הוא כדין ייחוד עם ילדה מאומצת מלידתה. התייחסות לדיני ייחוד עם ילדים מאומצים תובא להלן בכרך הרביעי, פרק צו - 'אימוץ ילדים', עמ' 204-206.

בעל האישה כהן או לוי

מג. כיוון שאין כל קשר יוחסין בין הוולד הנולד לבין בעל האישה, הרי אם בעל האישה הוא כהן, ברור שאסור לבן הנולד מתרומת זרע לעלות לדוכן, ולא לעלות לתורה ככהן, וכן לכל ענייני כהונה¹²⁹, ויש מי שהציע פתרון מעשי במצב כזה¹³⁰. ואם מדובר בלוי, אסור לו לקבל מעשר ראשון ולא לעלות לתורה כלוי.

- מדובר בזרע יהודי. הרב הדגיש שהדברים אמורים רק במקומות מסודרים. מבירור מעשי בבנק זרע מסוים בארץ הלוקח זרע מחו"ל עולה שהזרע נאסף מבנק זרע שנמצא במקום שאחוז היהודים בו נמוך מאוד. בנוסף לכך בודקים את שמות המשפחה של תורמי הזרע כדי לוודא שהשם אינו שם יהודי מקובל. כך שלא מדובר בידיעה ודאית אלא בבדיקה עד מקום שידם מגעת.
126. הרב יואל טיטלבוים מסאטמר, המאור, אב תשכ"ד, עמ' 3-13, וכן בדברי יואל, סימן קז. שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן יד. שו"ת מנחת יצחק, חלק ד, סימן ה.
127. הכוונה לזוג שקיבלו היתר לתרומת זרע גוי עקב בעיית פוריות.
128. תורת הרפואה, עמ' 189. וראה עוד שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק א, סימן קמג, שנתן טעם לחיוב מזונות בילדיו שנולדו לו מאישה פנויה, מטעם שנחשב כאילו התנה עמה שיוון את הילדים שתלד למרות שלא מחויב כלפיהם באופן רשמי, ולכאורה טעם זה נכון גם כאן.
- מבחינה משפטית, על פי תקנות בריאות העם (הפריה חוץ גופית) התשמ"ז-1987, סעיף 6 - "ביצית שניטלה מאישה נשואה לשם השתלתה בה, לא תופרה בזרע של תורם או בזרע שהתקבל מבנק הזרע, אלא אם כן התקבלה הסכמה בכתב ומראש הן מהאישה ממנה ניטלה הביצית והן מבעלה".
129. שו"ת מנחת יצחק, חלק ו, סימן קמ. שו"ת שבט הלוי, חלק ג, סימן קעו. הרב אברהם יצחק הלוי כלאב והרב אביגד נבנצל, בתשובה לשאלת הרב אריה כץ, תמוז תשע"ד, שו"ת פוע"ה - פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 246, 248. הרב שלמה פישור (בפגישתו עם רבני פוע"ה, י"ב בכסלו תשס"ד) אמר שהילד עצמו צריך לדעת שאינו כהן. אין כל כך בעיה אם יעלה לתורה ראשון, אך אסור לו לעלות לדוכן. בשו"ת מנחת יצחק (שם), הוסיף שמצד עיקר הדין מצווה לפרסם מצבו, שלא לבוא לידי מכשול.
130. הרב יעקב אריאל כתב בתשובה לשאלה הנ"ל (שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 244-245) שמי שהוחזק ככהן, והתברר לו שנולד מתרומת זרע (והדבר ברור לחלוטין, כפי שיבואר להלן, הלכה מט), והוא מתבייש בכך, יכול להמשיך לעלות לתורה ככהן, ויכול אפילו להמשיך לעלות לדוכן עם כהנים אחרים, ויבליע את שם ה' בברכה 'אשר קדשנו במצוותיו'. אם הוא אשכנזי, יכול אפילו לעלות לדוכן לבד ולברך בשם, ובלבד שיכוון לא לצאת ידי חובת מצוות ברכת כהנים. כמו כן יתחמק מלפדות בכורות, ואם ייוולד לו בן בכור, יפדנו בצנעה על ידי כהן שאינו מכירו. מלבד

פרסום העובדה שהילד נולד מתרומת זרע קשה מאוד לבני הזוג, ועלול לגרום להם ייסורי נפש מרובים. יש לזכור שכאשר הבעל עקר לחלוטין, ולאחר בדיקות ולעיתים גם אחרי טיפולים ארוכים ומפרכים, ולאחר שנות המתנה וצער גדול, מגיעים בני זוג למסקנה שאינם יכולים להביא צאצאים בשום פנים ואופן, ומצליחים לקבל היתר הלכתי - דחוק אמנם - לתרומת זרע, במצב כזה שואפים בני הזוג להסתיר ולהצניע את העובדה שהילד נולד מתרומת זרע, ולהעלימה לחלוטין מעיני כל אדם. אם הבעל הוא כהן או לוי, והאישה תלד בן זכר, העובדה שמדובר בתרומת זרע תיחשף ותתברר, והדבר יגרום צער בל יתואר לבני הזוג, ובפרט לילד עצמו. לעומת זאת, אם האישה תלד בת, יהיה קל יותר להצניע את העובדה שמדובר בתרומת זרע. לכן, במצב כזה יש צורך לבצע ברירת עוברים (PGD), ולהחזיר לרחם האישה קדם עוברים ממין נקבה בלבד¹³¹.

הנחיות מעשיות כיצד מבצעים ברירה של מין העובר בארץ הובאו לעיל, פרק נא - 'בחירת מין העובר', עמ' 373-374. דין פדיון נכד מבת שנולדה מתרומת זרע יובא להלן, עמ' 455.

האם לספר לילד שהוא נולד מתרומת זרע גוי

מד. ככלל, אין חובה לספר לילד שנולד מתרומת זרע גוי¹³².

מה. אם בכל זאת נולד בן זכר מתרומת זרע גוי, לאישה שבעלה כהן, חובה לספר לו, מהסיבות שפורטו בהלכה מג.

נאמנות הורים לספר שילדם נולד מתרומת זרע

מו. אישה אינה נאמנת לומר על בנה שנולד מתרומת זרע¹³³.

מז. בעל נאמן לומר על בן אשתו שאינו בנו, מדין 'יכיר'¹³⁴.

זאת, צריך לספר לבניו שאינם כהנים, ולכשיגדלו מומלץ שיעברו לגור במקום שאין מכירים אותם, וישנו את שם משפחתם. טעמו - משום כבוד הבריות התירו אפילו לעבור על איסורי דרבנן - עליית כהן ראשון לתורה היא רק משום דרכי שלום; עלייה לדוכן לברך ברכת כהנים אינה אסורה כשלא מכוון לשם ברכה; לדעת האשכנזים ברכה לבטלה אסורה מדרבנן בלבד.

131. אף על פי שהנחיה כזאת מפחיתה את הסיכויים להצלחת הטיפול, כיוון שמבחניה סטטיסטית 50% מהעוברים ייפסלו להחזרה, בכל זאת היא חיונית ונחוצה ביותר.

132. הנוול מתרומת זרע גוי מותר לבוא בקהל לכל הדעות, כפי שנכתב לעיל, הלכה כט. גם אם מדובר בבת, וייתכן שתוצאה להינשא לכהן, אפשר לסמוך על הדעות שמוותרת לכהונה, ראה לעיל, הלכה לה.

133. ראה רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פרק טו, יט, ושלחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, כט, שאישה אינה נאמנת לומר על בנה שאינו מבעלה.

134. שיטת רבי יהודה, קידושין עח, ב. רמב"ם, שם, הלכות טו-טז. שלחן ערוך, שם. הסבר ופירוט יובא באוצר המושגים, ערך יכיר.

מח. אם האב החזיקו כבנו, שוב אינו נאמן לומר שאינו בנו¹³⁵. וכן אם נולדו לבנו ילדים, כיוון שאינו נאמן עליהם¹³⁶, מתוך כך גם אינו נאמן על הבן עצמו לומר שאינו בנו¹³⁷.

מט. אם ההורים סיפרו לבנם שנולד מתרומת זרע, אף על פי שאינם נאמנים, כדלעיל, יש שכתבו שאם אפשר להשיג מסמכים המוכיחים זאת, יש לברר את הדבר. אם אכן מתברר מהמסמכים שהבן נולד מתרומת זרע, עליו להפסיק להחזיק את עצמו כבנו של בעל אמו, כגון אם הוא כהן¹³⁸. ויש שכתבו שאין צורך לברר את הדבר גם אם יש אפשרות לכך. טעמיהם – ייתכן שבכל מקרה לא יצליחו לברר, כגון אם בעל האשה אינו עקר לחלוטין; אפילו אם יש בדיקות זרע המראות לכאורה שבעל האשה עקר לחלוטין, ייתכן שבפעמים אחרות היה קצת זרע; בלאו הכי הכהנים בימינו אינם מיוחסים אלא נוהגים בכהונתם מכוח חזקה¹³⁹.

מניעה של נישואי אח ואחות - חשיפת זהות התורם לפי בקשת הילד

הפסקה שלפנינו עוסקת במקרים של תרומת זרע שנלקחה מיהודי, או במקרים שהילד מודע לכך שנולד מתרומת זרע, כגון כשנולד לפנויה ורוצה לדעת מי אביו. ההתייחסות כאן היא בדיעבד, לאחר מעשה, כדי לנסות ולצמצם את הנזקים העלולים להיגרם לילד. החששות הם נישואי אח ואחות וכן פגיעה פסיכולוגית בילד שאינו יודע מי אביו.

לעומת זאת, אם מדובר בבני זוג נשואים שקיבלו היתר חריג לתרומת זרע מגוי בלבד עקב עקרות הבעל, יש להם עניין להסתיר זאת מהילד, כדי שלא יידע שנולד מתרומת זרע, וממילא אין חשש לפגיעה פסיכולוגית. החשש לנישואי אח ואחות אינו קיים מבחינה הלכתית כיוון שמדובר בזרע גוי, וגם מבחינה רפואית החשש קטן מאוד כיוון שמדובר בזרע שמיובא במיוחד מחו"ל.

אֵל תַּחֲלֹל אֶת בְּתֻלָּהָ וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמִלָּאָה הָאָרֶץ זִמָּה

ויקרא יט, כט

רבי אליעזר בן יעקב אומר: הרי שבא על נשים הרבה, ואינו יודע על איזו מהן בא, וכן היא שבאו עליה אנשים הרבה ואינה יודעת מאיזה מהן קיבלה, נמצא אב נושא את בתו ואח נושא את אחותו, ונתמלא כל העולם כולו ממזרים, ועל זה נאמר "וּמִלָּאָה הָאָרֶץ זִמָּה" (ויקרא יט, כט)

135. בבא בתרא קכז, ב. רמ"א, שם.

136. כיוון שדין 'כיר' הוא רק מהאב על בנו.

137. יבמות מז, א. רמב"ם, שם. שלחן ערוך, שם.

138. הרב אברהם יצחק הלוי כלאב והרב אביגדור נבנצל, בתשובה לשאלת הרב אריה כץ, תמוז תשע"ד, שו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 246, 248. לדעת הרב כלאב, עד שיתברר הדבר, יתחמק בצנעה מלשאת כפיו. לדעת הרב נבנצל, כל עוד לא התברר הדבר, ימשיך לשאת כפיו. וראה לעיל, הלכה מג, וראה גם את דברי הרב יעקב אריאל, שם, הערה 130.

139. הרב שלמה דיכובסקי, הרב אברהם יוסף, הרב מאיר ניסים מאזוז, תשובות לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 247–248. ראה גם הרב אריה כץ, 'נאמנות על תרומת זרע', אמונות עתיך 109 (תשרי תשע"ו), עמ' 94–100, ובשו"ת שאגת כהן, חלק א, סימן לט. וכן רץ כצבי – אסופת מאמרים, פרקי מחקר ועיון, פוריות-יוחסין-אישות, סימן יב – ביטול חזקת כהונה בטענת תרומת זרע.